

ECCE HOMO

»PRIVÉ-DOMAIN«

NR. 13

FRIEDRICH NIETZSCHE

ECCE HOMO

HOE IEMAND WORDT, WAT HIJ IS

VERTAALD DOOR PÉ HAWINKELS
MET EEN NAWOORD VAN GERRIT KOMRIJ

AMSTERDAM • UITGEVERIJ DE ARBEIDERSPERS

Eerste druk, augustus 1969
Tweede druk, maart 1974
Derde druk, mei 1975
Vierde druk, september 1975
Vijfde druk, juli 1976
Zesde druk, december 1978

Copyright Nederlandse vertaling © 1969 en 1974 by B.V.
Uitgeverij De Arbeiderspers, Amsterdam
Oorspronkelijke titel: *Ecce Homo*
Uitgave: Insel Verlag, Leipzig 1908
Omslag: Kees Kelfkens

ISBN 90 295 3244 0

INHOUD

Woord vooraf	7
Waarom ik zo wijs ben	15
Waarom ik zo knap ben	32
Waarom ik zulke goede boeken schrijf.	55
Die Geburt der Tragödie.	67
De Unzeitgemässen	74
Menschliches, allzumenschliches <i>Met twee vervolgen</i> .	80
Morgenröte <i>Gedachten over de moraal als vooroordeel.</i> .	88
Die fröhliche Wissenschaft ('la gaya scienza')	92
Also sprach Zarathustra <i>Een boek voor iedereen en niemand</i>	94
Jenseits von Gut und Böse <i>Prelude voor een filosofie van</i> <i>de toekomst</i>	112
Genealogie der Moral <i>Een strijdschrift.</i>	115
Götzendämmerung <i>Hoe je met de hamer filosofeert.</i> . .	117
Der Fall Wagner <i>Een muzikantenprobleem.</i>	120
Waarom ik een noodlot ben	129
Nawoord	141

WOORD VOORAF

I

Met het oog op het feit, dat ik binnenkort de mensheid moet confronteren met de zwaarste eis, die haar ooit gesteld is, meen ik niet te mogen nalaten om te zeggen *wie ik ben*. Eigenlijk zou dat bekend kunnen zijn: want ik heb me niet *onbetuigd gelaten*. De wanverhouding echter tussen de grootheid van mijn opgave en de *kleinheid* van mijn tijdgenoten is daarin tot uitdrukking gekomen, dat ze mij niet gehoord, ja zelfs niet gezien hebben. Ik heb enkel mijn eigen garantie dat ik leef; wie weet, is dat niet meer dan een vooroordeel... Ik hoef maar een gesprek te voeren met de eerste de beste 'intellectueel', die 's zomers naar het Ober-Engadin komt, om mij ervan te overtuigen, dat ik *niet* leef... Onder zulke omstandigheden heeft iemand de plicht, waartegen overigens eigenlijk mijn gewoonte, en meer nog de trots van mijn instincten in opstand komt, om te zeggen: *Luister! Die en die ben ik. Verwar mij in geen geval met iemand anders!*

2

Ik ben, om maar iets te noemen, absoluut geen dood van Pierlala, geen moralistisch gedrocht – ik ben zelfs van nature een en al tegenstelling tot de mensensoort, die wegens haar

deugdzaamheid tot nu toe aller verering heeft genoten. Onder ons gezegd heb ik de indruk dat juist dat een van de dingen is waar ik trots op ga. Ik ben een leerling van de filosoof Dionysos, ik geef er nog eerder de voorkeur aan een satyr te zijn dan een heilige. Maar lees dit geschrift maar. Misschien is het gelukt, misschien is de zin van dit geschrift wel enkel en alleen, deze tegenstelling op lichtvoetige, menslievende wijze tot uitdrukking te brengen. Ik zou de laatste zijn om te beloven de mensheid te 'verbeteren'. Nieuwe afgoden maken is niets voor mij, de oude moeten er maar eens achter komen hoe ze eraan toe zijn met hun lemen botten. *Afgoden* (zo noem ik 'idealen') *omverwerpen* – daarmee zijn we veel dichterbij mijn métier. De realiteit is van haar waarde, haar zin, haar waarachtigheid beroofd, naarmate men een ideale wereld te voorschijn heeft gelogen... De *wereld van de waarheid* en de *wereld van de schijn*, – in verstaanbare bewoordingen: de *wereld van de leugen* en – de realiteit... De *leugen* van het ideaal heeft tot nu toe als een vloek op de realiteit gerust, de mensheid is door haar toedoen tot in haar meest primaire instincten leugenachtig en vals geworden – tot zij de *omgekeerde* waarden is gaan aanbidden, het omgekeerde van die, welke haar pas voorspoed, toekomst, het verheven *recht* op toekomst zouden garanderen.

3

Wie de lucht van mijn geschriften weet in te ademen, weet, dat het een lucht is van het hoogland, een *krachtige* lucht. Je moet erop gebouwd zijn, anders is het risico niet gering, dat je er kou in vat. Het ijs is vlakbij, de eenzaamheid is gigantisch – maar zo rustig als alle dingen in het licht liggen! zo vrij als je ademhaalt! zoveel je *beneden* je voelt! – Filosofie, zoals ik haar tot nu toe heb opgevat en met mijn leven in

praktijk gebracht, dat wil zeggen uit vrije wil te midden van ijs en hooggebergte leven – al het vreemde en problematische in het bestaan opzoeken, al datgene wat tot nu toe door de moraal in de ban gedaan was. Lange ervaring, mij geschonken door dergelijke omzwervingen in het *verbodene*, heeft mij geleerd de gronden, waarop er tot nu toe gemoraliseerd en geïdealiseerd is, wel heel anders te bekijken dan men zou kunnen wensen: de *verborgen* geschiedenis van de filosofen, de psychologie der grote namen onder hen heb ik aan het licht zien komen. – Hoeveel waarheid kan iemand in zijn geest *verdragen*, aan hoeveel waarheid *waagt* hij zich, – dat is voor mij steeds meer het beslissende criterium geworden. Een fout (te geloven aan het ideaal) is geen blindheid, een fout is *lafheid*... Elke verworvenheid, elke stap vooruit in het menselijk weten is een *gevolg* van moed, van het vermogen hard en hygiënisch te zijn ten opzichte van zich zelf... Ik ga geen idealen weerleggen, ik trek er handschoenen voor aan, dat is alles... *Nitimur in vetitum* in dit teken zal eenmaal mijn filosofie overwinnen, want men heeft tot nu toe altijd principieel alleen maar de waarheid verboden.

4

In de reeks van mijn geschriften staat mijn *Zarathustra* op zich zelf. Daarmee heb ik de mensheid de grootste schenking gedaan, die haar tot nu toe gedaan is. Dit boek, welks stemgeluid duizendtallen van jaren ver draagt, is niet alleen het meest verheven boek dat er bestaat, het eigenlijke boek van de hoge lucht – het hele verschijnsel mens ligt op een onmetelijk veel *lager* niveau –, het is tevens het *diepste*, een boek, geboren uit de intiemste rijkdommen der waarheid, absoluut onuitputtelijk, geen emmer gaat erin omlaag zonder gevuld met goud en goedheid weer omhoog te komen. Hier is geen

‘profeet’ aan het woord, niet een van die hybridische griezels, half door ziekte, half door de wil om macht te verwerven bepaald, die men dan met ‘godsdiensstichters’ aanduidt. Het is in de eerste plaats de toon, die uit deze mond komt, die halcyonen-toon, die men werkelijk *tot zich door moet laten dringen*, wil men de zin van de wijsheid die eruit spreekt, niet op erbarmelijke wijze onrecht doen. ‘Het zijn de stilste woorden, waar storm van komt, gedachten, die duifzacht komen aangetript, bepalen de richting die de wereld gaan zal –’

‘De vijgen vallen van de bomen, ze zijn goed en smakelijk: en bij die val barst hun rode huid. Een noordenwind ben ik voor rijpe vijgen.

Zo mogen u, vrienden, als vijgen deze leringen te beurt vallen: drink nu hun sap en hun smakelijk vlees! Het is herfst om ons heen, heldere hemel en laat in de middag’ –

Hier is geen fanaticus aan het woord, dit is geen ‘preek’, hier wordt op geen *geloof* een beroep gedaan: uit een van licht vervulde, door het geluk verdiepte oneindigheid komt druppel voor druppel, woord voor woord gevallen – een tedere traagheid is het tempo van deze zinnen. Iets dergelijks lukt uitsluitend de uitverkorenen der uitverkorenen; het is een weergaloos voorrecht hier tot het auditorium te mogen behoren; het staat niemand zo maar vrij om oren te hebben voor Zarathustra... Is Zarathustra bovendien geen *verleider*?... Maar wat zegt hij daar in eigen persoon, als hij voor de eerste maal teruggaat, de eenzaamheid in? Precies het tegenovergestelde van datgene, wat de eerste de beste ‘wijze’, ‘heilige’, ‘verlosser’ of andere *decadent* in zo’n geval zou zeggen... En niet alleen dat hij anders praat, hij *is* ook anders...

‘Nu ga ik dan, alleen, mijn leerlingen! Gaan ook jullie nu heen, alleen! Zo wil ik het.

Ga weg van mij, en pantser je tegen Zarathustra! En, beter nog, schamen jullie je om hem! Misschien heeft hij jullie bedrogen.

De mens van inzicht moet niet alleen zijn vijanden liefhebben, hij moet ook zijn vrienden kunnen haten.

Altijd maar leerling blijven is een slechte manier om iets terug te doen voor een leraar. En waarom willen jullie niet aan mijn lauweren komen?

Jullie vereren me: maar als die verering van jullie op zekere dag eens omvalt, wat dan? Pas op, dat jullie niet dood blijven onder een monument!

Jullie zeggen, dat jullie in Zarathustra geloven? Maar wat heeft Zarathustra nu voor belang! Jullie zijn mijn gelovigen, maar wat hebben alle gelovigen bij elkaar nu voor belang!

Jullie hadden nog niet naar je zelf gezocht: toen vonden jullie mij. Zo gaat dat met alle gelovigen.

Nu beveel ik jullie mij kwijt te raken en je zelf te vinden; en pas, *als jullie mij allemaal verloochend hebben*, kom ik terug.’

Friedrich Nietzsche

Op deze volmaakte dag, nu alles rijp wordt en niet enkel de druiven donkerder worden, brak voor mij de zon door, een blik op mijn leven: ik keek om, ik keek om me heen, ik heb nooit zoveel en zulke goede dingen in één keer gezien. Het was niet zó maar, dat ik vandaag mijn vierenveertigste jaar begraven heb, ik *mocht* het begraven – wat er aan leven in geweest is, is in veiligheid gebracht, is onsterfelijk. Het eerste boek van de *Umwertung aller Werte*, de *Lieder Zarathustras*, de afgodenschemering, mijn poging om met de hamer te filosoferen – allemaal geschenken van dit jaar, sterker nog, van het laatste kwart daarvan! *En ik zou niet mijn hele leven dankbaar zijn?* – En zo begin ik mij zelf het verhaal van mijn leven te vertellen.

WAAROM IK ZO WIJS BEN

I

De reden dat mijn bestaan zo gelukkig uitgevallen is, uniek is wellicht, is mijn lot: ik ben, om het maar eens enigmatisch uit te drukken, al gestorven als mijn vader, maar als mijn moeder leef ik nog en word ik oud. Deze dubbele afkomst, om zo te zeggen van zowel de bovenste als de onderste sport aan de ladder van het leven, *decadent* en *uitgangspunt* tegelijk, – wanneer er überhaupt iets is, dat de neutraliteit verklaart, de onpartijdigheid met betrekking tot de levensproblematiek in haar geheel, waardoor wellicht ik er uitspring, dan is het dát. Ik bezit een fijnere neus voor de symptomen van opgang en ondergang dan ooit iemand heeft bezeten, in deze materie ben ik de leraar *par excellence* – ik ken ze allebei, ik ben ze allebei. – Mijn vader stierf toen hij zesendertig was: hij was zachtmoedig, beminnelijk en ziekelijk, een wezen, dat alleen bestemd was om voorbij te gaan – meer een weldadige herinnering aan het leven dan het leven zelf. In hetzelfde jaar, waarin het met zijn leven bergafwaarts ging, ging het ook bergafwaarts met het mijne: in mijn zesendertigste levensjaar bereikte ik het dieptepunt van mijn vitaliteit – ik leefde nog, dat wel, maar ik kon geen drie stappen voor me uit zien. Toentertijd – 1879 was dat – legde ik mijn professoraat in Basel neer, bracht de hele zomer als een

schaduw door in St. Moritz, en de daaropvolgende winter, het armst aan zon van mijn hele leven, *als* schaduw in Naumburg. Dat was mijn minimum: in die tijd is 'Der Wanderer und sein Schatten' ontstaan. Absoluut, van schaduwen had ik verstand, in die tijd... In de winter daarna, mijn eerste winter in Genua, bracht die ijle euforie en vergeestelijking, waarvoor extreme armoede aan bloed en spierkracht vrijwel voldoende voorwaarde is, de 'Morgenröte' voort. De volmaakte helderheid, de onvoorwaardelijke levenslust, de geestelijke exuberantie zelfs, die in genoemd werk weerspiegeld wordt, is wat mijn geval betreft niet alleen te rijmen met de meest vergaande toestand van fysiologische zwakte, maar zelfs met excessieve gevoelens van pijn. Midden onder martelingen, die een nimmer aflatende derdedaagse migraine, gepaard gaande met het moeizaam opgeven van slijm, met zich meebrengt – was ik in het bezit van een dialectische helderheid *par excellence*, dacht ik uiterst koelbloedig onderwerpen ten einde, waarvoor ik in gezondere omstandigheden niet genoeg bergbeklimmer, niet geraffineerd, niet *koud* genoeg ben. Mijn lezers zijn er wellicht van op de hoogte, in hoeverre ik dialectiek beschouw als een decadentverschijnsel, bij voorbeeld in het allerberoemdste geval: in het geval van Socrates. – Alle pathologische stoornissen in het intellect, zelfs die toestand van halve verdoving, die een gevolg is van koorts, zijn mij tot de dag van vandaag volledig vreemd gebleven, en ik heb mij langs de weg der wetenschap van hun aard en frequentie op de hoogte moeten stellen. Mijn bloed loopt langzaam. Nooit heeft iemand bij mij koorts kunnen constateren. Een dokter, die mij geruime tijd als zenuwpatiënt behandeld heeft, zei uiteindelijk: 'Nee! Aan uw zenuwen ligt het niet, ik zelf ben degene die hier nerveus is.' In één woord geen spoor van wat voor plaatselijke aandoeningen dan ook; geen organisch geconditioneer-

de maagkwaal, niettegenstaande een totale asthenie van het gastrische systeem, dit als gevolg van een algehele toestand van uitputting. Ook de oogziekte, die bij tijden gevaarlijk dicht in de buurt komt van blind worden, is slechts gevolg, geen oorzaak: zodoende is telkens bij toename van energie ook het gezichtsvermogen weer sterker geworden. – Een lange, té lange reeks jaren betekent in mijn geval genezing – helaas betekent het tegelijkertijd ook achteruitgang, verval, periodiciteit van een soort *décadence*. Moet ik, na dit alles, nog zeggen dat ik een expert ben op op het gebied van de *décadence*? Die heb ik van voren naar achter en omgekeerd uitgespeld. Zelfs die filigrainkunst van het grijpen en begrijpen überhaupt, die tastzin voor *nuances*, die psychologie van het ‘om-de-hoek-kijken’ en wat mij verder zoal eigen is, dat heb ik pas toen aangeleerd, dat is eigenlijk hét geschenk van die tijd, waarin alles bij mij verfijnder vormen aannam, zowel de waarneming zelf als alle waarnemingsorganen. Vanuit een pathologische optiek de blik richten op meer gezonde begrippen en waarden, en, omgekeerd, vanuit de volheid en de zelfverzekerdheid van het *rijke* leven weer omlaag, op de clandestiene werkzaamheden van het instinct der decadentie – dat is voor de meeste tijd mijn training geweest, de eigenlijke ervaring, die ik heb opgedaan, en zo ergens in, dan heb ik daarin het meesterschap bereikt. Ik heb het momenteel in mijn vingers, ik heb er de vingers voor, om *perspectieven binnenste buiten te keren*: het eerste punt, op grond waarvan de loutere mogelijkheid alleen al van een ‘Umwertung der Werte’ misschien uitsluitend voor mij bestaat. –

Afgezien namelijk van het feit, dat ik een *decadent* ben, ben ik daarvan ook het tegendeel. Dat kan ik onder meer hier-

mee bewijzen, dat ik tegen die nare toestanden altijd de *juiste* middelen gekozen heb: terwijl de *decadent* zonder meer steeds die middelen kiest die voor hem nadelig zijn. Gezien als *summa summarum* was ik gezond, fragmentarisch, specialistisch bekeken was ik *decadent*. Die energieke drang naar een absoluut isolement, om me los te maken van normale verhoudingen, de dwangmatige beslistheid niet meer voor me te laten zorgen, me te laten bedienen, aan me te laten *dokteren* – het verraaft onvoorwaardelijke, instinctieve zekerheid over *wat* er toentertijd in de eerste plaats nodig was. Ik nam me zelf in handen, ik maakte me zelf weer gezond: voorwaarde voor zo iets – en elke fysioloog zal dat toegeven – is *dat iemand in de grond van de zaak gezond is*. Een pathologisch type kan niet gezond worden, laat staat zich zelf gezond maken; maar voor een gezond type daarentegen kan ziek zijn zelfs een energie-injectie, een *stimulans* zijn tot leven, tot vitalisering. En inderdaad, die lange periode van ziekte bekijk ik momenteel op die manier: ik heb het leven, mij zelf inbegrepen, als het ware opnieuw ontdekt, ik heb alle goede, zelfs alle kleine dingen gesavoureeerd, zoals anderen ze niet gemakkelijk zouden kunnen savoureren – ik heb van mijn wil om gezond te zijn, om te *leven*, mijn filosofie gemaakt... Want laat niemand het volgende veronachtzamen: de jaren van het dieptepunt in mijn vitaliteit, daarin *hield ik op* met pessimist te zijn: het instinct van het zelf-herstel *verbod* mij me in te laten met een filosofie van armoede en moedeloosheid... En per slot van rekening, waaraan is perfect functioneren te herkennen! Hieraan, dat een perfect functionerend individu onze zinnen prettig aandoet: dat het uit één stuk hout gesneden is, dat hard, zacht en geurig tegelijkertijd is. Zo iemand lust alleen wat hem goed bekomt; het is afgelopen met zijn welbehagen, zijn lustgevoelens, zodra de grens van wat hem goed bekomt wordt overschreden. Spe-

lenderwijs vindt hij geneesmiddelen tegen kwetsuren, ver-
velende gebeurlijkheden weet hij in zijn eigen voordeel uit te
buiten; alles wat geen eind aan zijn leven maakt, voegt iets
toe aan zijn kracht. Instinctief legt hij uit alles wat hij ziet,
hoort, meemaakt, een verzameling aan van *eigen* slotsom-
men: hij belichaamt een selectief principe, hij laat veel door
de mazen glippen. Hij is voortdurend in zijn *eigen* gezelschap,
of hij nu met boeken, mensen of met landstreken te maken
heeft: het is een eer, door zo iemand gekozen, toegelaten,
vertrouwd te worden. Op alle mogelijke prikkels reageert
hij met de traagheid, die langdurige bedachtzaamheid en
bewuste trots hem hebben ingegeven – hij proeft de prikkel,
die op hem afkomt, en het is verre van hem er een tegemoet
te gaan. Hij hecht evenmin geloof aan 'ongeluk' als aan
'schuld': hij komt in het reine, met zich zelf, met anderen,
hij verstaat de kunst om te *vergeten*, – hij is sterk, alles *moet*
wel in zijn voordeel uitvallen. – Welnu, ik ben het *tegendeel*
van een *decadent*: want zojuist heb ik een beschrijving gege-
ven van *mij zelf*.

3

Deze dubbele reeks ervaringen, dit toegang hebben tot in
schijn gescheiden werelden, wordt in mijn natuur in elk op-
zicht herhaald – ik ben een dubbelganger, ik heb ook het
'tweede' gezicht nog, naast het eerste. *En* wie weet óók nog
het derde... Alleen al op grond van mijn afstamming is mij
een blik vergund voorbij alle door zuiver lokale, zuiver na-
tionale factoren bepaalde perspectieven, het kost mij geen
moeite om een 'goed Europeaan' te zijn. Van de andere kant
ben ik misschien Duitser dan Duitsers van tegenwoordig, ge-
wone Rijksduitsers nog zouden kunnen zijn – ik, de laatste
antipolitieke Duitser. En toch waren mijn voorouders Poolse

edellieden: uit die buurt heb ik heel wat raciale instincten in mijn corpus, misschien tot – wie zal het zeggen? – het *liberum veto* toe. Als ik eraan denk, hoe vaak ik wanneer ik op reis ben als Pool word aangesproken, ook door Polen zelf, hoe zelden ik voor een Duitser word aangezien, dan zou het erop kunnen lijken, dat ik enkel behoor tot het slag Duitsers met enkel *een zeer dun Duits verflaagje*. Maar mijn moeder, Franziska Oehler, dat is in elk geval iets uitermate Duits; hetzelfde geldt voor mijn grootmoeder van vaderskant, Erdmuthe Krause. De laatste heeft haar hele jeugd lang midden in het goede oude Weimar gewoond, niet zonder connecties met de Goethe-kring. Haar broer Krause, hoogleraar in de theologie in Königsberg, kreeg na de dood van Herder in Weimar een aanstelling als Generalsuperintendent. Het is niet uitgesloten, dat háár moeder weer, mijn overgrootmoeder, onder de naam ‘Muthgen’ figureert in het dagboek van de jonge Goethe. Zij trouwde voor de tweede maal met Superintendent Nietzsche in Eilenburg; op de dag in het grote oorlogsjaar 1813 dat Napoleon met zijn generale staf Eilenburg binnentrok, de 10de oktober, is zij bevallen. Als rasechte Saksische was zij een groot vereerder van Napoleon; het is niet onmogelijk, dat ik dat ook nog ben. Mijn vader, geboren in 1813, stierf in 1849. Vóór hij het ambt van geestelijk herder in de gemeente Röcken in de buurt van Lützen op zich nam, heeft hij een paar jaar op het Altenburger Schloss gewoond en daar les gegeven aan de vier prinsessen. Zijn leerlingen zijn de koningin van Hannover, grootvorstin Constantine, de groothertogin van Oldenburg en prinses Thérèse von Sachsen-Altenburg. Hij was een en al innige piëteit jegens de Pruisische koning Friedrich Wilhelm de Vierde; die was het ook uit wiens handen hij zijn geestelijk ambt ontving; de gebeurtenissen van 1848 deden hem uitermate veel verdriet. Ik zelf, geboren op de verjaardag van

genoemde koning, de 15de oktober, kreeg, dat was billijk, de Hohenzollern-namen *Friedrich* Wilhem. De keuze van deze dag had in elk geval één voordeel: mijn hele kindertijd lang is mijn verjaardag een openbare feestdag geweest. – Ik beschouw het als een groot voorrecht zo'n vader gehad te hebben: ik geloof zelfs, dat daarmee alles te verklaren is, wat ik verder voor voorrechten geniet – het leven, het grote 'Ja' tegen het leven *niet* meegerekend. In de eerste plaats, dat ik nooit opzet nodig gehad heb, enkel en alleen afwachten, niets meer, om onwillekeurig binnen te treden in een wereld van verheven, milde dingen: daar ben ik thuis, mijn diepste driften vinden pas daar de vrijheid. Dat ik voor dit voorrecht bijna met mijn leven heb moeten betalen, dat kan niemand een onredelijke handelsovereenkomst noemen. – Om ook maar iets van mijn Zarathustra te begrijpen is het misschien een vereiste op met mijn geval vergelijkbare wijze geconditioneerd te zijn – met een voet *aan gene zijde* van het leven...

4

Nooit heb ik de kunst verstaan om antipathie te wekken – ook dat heb ik te danken aan mijn onvergelykelijke vader –, zelfs niet, wanneer ik er grote waarde aan gehecht zou hebben. Ik heb zelfs, hoe onchristelijk dat ook moge schijnen, geen antipathie tegen me zelf. Je kunt mijn leven binnenste-buiten keren, je zult er maar hoogst zelden, eigenlijk maar één keer, sporen in ontdekken dat iemand mij kwaad gezind geweest zou zijn – misschien wel wat te veel sporen van *goede* gezindheid... Zelfs mijn ervaringen met personen, met wie iedereen slechte ervaringen heeft, spreken zonder uitzondering in hun voordeel; ik tem elke beer, uitgesproken hansworsten breng ik nog tot sociabel gedrag. In de zeven jaar dat ik aan de hoogste klas van het Bazels Paeda-

gogium Grieks gedoceerd heb, heeft er voor mij nooit aanleiding bestaan om straf uit te delen; de grootste luilakken waren ijverig bij mij. Tegen het toeval ben ik altijd opgewassen; ik moet geen voorbereidingen getroffen hebben, dan ben ik me zelf meester. Het instrument kan zijn wat het wil, het kan zo ontstemd zijn als het instrument 'mens' maar ontstemd zijn kan – ik zou al ziek moeten zijn, wou het me niet lukken er iets aanhoorbaars aan te ontlokken. En hoe vaak heb ik dat niet uit de mond van de 'instrumenten' zelf gehoord, dat zij zich zelf nog nooit zo hadden horen klinken. Misschien het mooiste uit de mond van die onvergefelijk jong gestorven Heinrich von Stein, die op een keer, na zich heel voorkomend van mijn toestemming verzekerd te hebben, voor een verblijf van drie dagen in Sils-Maria kwam aanzetten, overal rondvertellend, dat hij *niet* voor het Engadin kwam. Deze uitnemende persoonlijkheid, die met heel de onstuimige naïviteit van een Pruisische jonker de poel van Wagner in gewaad was (en bovendien nog die van Dühring!) was gedurende deze drie dagen als het ware gemetamorfoseerd door een stormwind van vrijheid, net iemand, die onverwachts tot zijn *eigen* niveau wordt opgestoten en vleugels krijgt. Ik placht tegen hem te zeggen, dat dat kwam door de goede lucht op deze hoogte, dat dat iedereen overkwam, je zat hier niet voor niets 6000 voet hoger dan in Bayreuth – maar dat wilde hij niet van me aannemen... Als er desalniettemin aan mij wel het een en ander aan klein en groot onrecht begaan is, dan lag daaraan geen 'wil', laat staan een '*kwade* wil' ten grondslag: veeleer was het zo, dat ik mij – ik stipte het zoëven al aan – over goede wil te beklagen had, – die heeft geen geringe ravage in mijn leven aangericht. Mijn ervaringen schenken mij trouwens in het algemeen recht op wantrouwen ten aanzien van de zogenaamde 'onzelfzuchtige' drijfveren, de complete, met raad en daad klaar staande,

‘naastenliefde’. Ik beschouw dat zonder meer als zwakheid, als een op zich zelf staand geval van ongeschiktheid tot weerstand tegen prikkels – alleen bij *decadents* heet *medelijden* een deugd. De medelijders verwijt ik, dat bij hen de schaamte, de eerbied, het verfijnde gevoel voor distantie al gauw zoek is, dat medelijden in een handomdraai naar het plebs begint te ruiken en, tot onderlinge verwisselbaarheid toe, lijkt op slechte manieren – dat medelijdende handen onder bepaalde omstandigheden een gewoonweg catastrofaal effect kunnen sorteren met een ingreep in een groot noodlot, in het isolement van een gewonde, in het privilege onder zware schuld gebukt te gaan. Ik beschouw het overwinnen van het medelijden als een van de *uitgelezen* deugden: als ‘Versuchung Zarathustras’ heb ik een geval bezongen, dat deze een grote noodkreet bereikt, dat het medelijden poogt hem, als uiterste zonde aan te vallen, hem *zich zelf* afvallig te doen worden. Hier de baas te blijven, de *verhevenheid* van de eigen taak hier zuiver te houden van de veel laag-bij-de-grondser en kortzichtiger drijfveren, die in de zogenaamde onzelfzuchtige handelingen aan het werk zijn, dat is de proef, misschien de laatste proef, die een Zarathustra moet afleggen – het eigenlijke *bewijs* van zijn kracht...

5

Ook op een ander punt nog ben ik alleen maar een herhaling van mijn vader, als het ware zijn voortleven na een al te vroege dood. Net als iedereen, die nooit te midden van zijn gelijken heeft geleefd en die met het begrip ‘vergelding’ evenmin raad weet als bij voorbeeld met het begrip ‘gelijke rechten’, zie ik in gevallen, dat er een kleine dan wel *zeer grote* dwaasheid jegens mij begaan wordt, met beslistheid af van iedere tegenmaatregel, iedere maatregel om mij te be-

schermen – en, zoals billijk is, ook van iedere vorm van verdediging, van ‘rechtvaardiging’. Mijn manier om represailles te nemen is de domme zet zo gauw mogelijk een schrandere achterna te sturen: op die manier kan hij misschien nog ingehaald worden. Om het met een gelijkenis te zeggen: ik stuur een pot met confituren om van een zure geschiedenis af te komen... Men hoeft mij maar beroerd te behandelen, ik zal het ‘vergelden’, daarvan kan men zeker zijn: al gauw vind ik een gelegenheid om de ‘boosdoener’ mijn dank tot uitdrukking te brengen (onder meer ook voor zijn wangedrag) – of om hem iets te vragen, want dat kan meer verplichtingen scheppen dan iets geven... Verder ben ik van mening, dat de grofste uitspraak, de grofste brief nog hartelijker, nog netter is dan te zwijgen. Mensen die zwijgen, missen vrijwel altijd de nodige verfijning, en wellevendheid van hart; zwijgen is een verwijt, iets inslikken leidt noodzakelijkerwijs tot een slecht karakter – sterker nog, je maag gaat erop achteruit. Alle zwijgers lijden aan dyspepsie. – Men ziet, ik zou niet graag hebben, dat de grofheid onderschat werd, het is verreweg de meest humane vorm van weerwoord, en, temidden van de hedendaagse verwekelijking een van onze meest primaire kwaliteiten – Als je er rijk genoeg voor bent, dan kan je je zelfs gelukkig prijzen als je ongelijk hebt. Als er een God op aarde kwam, dan zou hij zelfs niet anders dan *onrecht* mogen doen – en goddelijk zou pas zijn niet om de straf, maar om de *schuld* op zich te nemen.

Dat ik vrij ben van ressentiment, verlicht denk over het ressentiment – wie zal zeggen, hoezeer ik ook in dat opzicht dank verschuldigd ben aan mijn langdurige ziekte! Het probleem is niet direct eenvoudig: je moet het, vanuit een toestand van kracht en vanuit een toestand van zwakte, doorleefd hebben. Als er in laatste instantie een argument gevon-